

Organizační formy výuky

Uspořádání vyučovacího procesu

Organizační formy výuky

1. Individuální výuka
2. Hromadná a frontální výuka
3. Individualizovaná výuka
4. Projektová výuka
5. Skupinová a kooperativní výuka

1. Individuální výuka

- Nejstarší forma výuky
- Jeden učitel a jeden žák
- Jazyky, umělecké předměty, TV
- Chybí spolupráce mezi žáky
- Nákladná metoda

2. Hromadná a frontální výuka

- 16. a 17. století
- Snaha o ekonomizaci učení
- Výrazná role učitele
- Foucault *Dohlížet a trestat*
- Dodnes nejpoužívanější organizační forma

2. Hromadná a frontální výuka

Obsahuje tyto části:

1. Úvodní část (organizační zahájení hodiny, zápis do třídní knihy, cíl, motivace)
2. Opakování dříve probraného učiva
3. Výklad nového učiva
4. Opakování a procvičování probraného učiva, aplikace
5. Shrnutí a utřídění nových poznatků
6. Zadání a vysvětlení domácích úkolů

Výukový dialog

- 1.
2. Opakování dříve probraného učiva
3. Výklad nového učiva
4. Opakování a procvičování probraného učiva, aplikace
5. Shrnutí a utřídění nových poznatků
- 6.

Organizační formy výuky

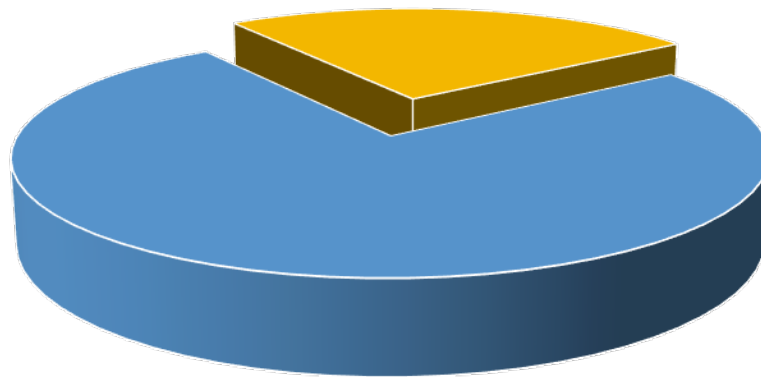
1. Individuální výuka
2. Hromadná a frontální výuka
3. Individualizovaná výuka
4. Projektová výuka
5. Skupinová a kooperativní výuka

Žánry komunikačních situací ve výuce

- Výklad
- Drilování
- Recitace
- Diskuse
- Dialog

Situace v běžných třídách

- Promluvy učitele tvoří 75 % komunikačního času ve třídě
- Promluvy všech žáků tvoří zbylých 25 % komunikačního času ve třídě (méně než 9 minut)

Situace v běžných třídách

- Typické rysy školní komunikace bývají kritizovány. Má se za to, že omezují žákovský potenciál k přemýšlení a učení.

X

- Pokud jsou žáci aktivní, více se učí.
- Stávající uspořádání žáky vede spíše k osvojení strategií k „nalezení“ správné odpovědi.

Co to je dialog a dialogičnost?

Definice: Prostřednictvím komunikace a práce s jazykem stimuluje aktivitu žáků, podněcuje jejich myšlení a prohlubuje jejich porozumění (Alexander, 2006)

- Dominují vyšší kognitivní procesy.
- Žáci jsou angažováni.
- Scénář hodiny je otevřený.

Ž Kačka: Špatné známky způsobují zbytečné rozepře v rodině. Kvůli špatným známkám nemáme hezké vysvědčení, tím pádem se nám zhorší průměr a má to špatný vliv na naše budoucí povolání (*čte pomalu, zakoktává se*).

Ž Lucka: (*vykřikne, skoro ještě ani není dočteno*) Nesouhlasím.

Ž Věra: Taky ne.

U: Takže... nesouhlasíš? (*otočí se na Lucku, kývne hlavou*) Lucko, s čím nesouhlasíš?

Ž Lucka: Za známky si každej může sám prostě.

Ž Věra: Jo, přesně tak prostě.

Ž Lucka: Když se někdo neučí, tak prostě ať má trojku na vysvědčení.

Ž Jakub: To teda to nechápu vůbec.

Klíčové rysy dialogického vyučování

- Učitelé kladou otevřené a myšlenkově náročné otázky.
- Žáci odpovídají rozvitě. Zdůvodňují, co a proč si myslí.
- Učitelé jejich odpovědi dále rozvíjejí. Vyvozují z nich další otázky.
- Sami žáci kladou učiteli a sobě navzájem otázky.
- Dochází k diskusi – žáci se obracejí nejen na učitele, ale i na sebe navzájem.
- Jednotlivé příspěvky na sebe navazují, dochází k postupnému propracování myšlenek.

Principy dialogického vyučování

- Princip podpůrnosti: žáci se bez obav zapojují do komunikace, ve třídě je dobré sociální klima
- Princip kolektivity: v ideálním případě se zapojují všichni žáci
- Princip reciprocity: učitel a žáci si vzájemně naslouchají, komentují své myšlenky, reagují na své názory
- Princip účelnosti: dialogické vyučování je realizováno s ohledem na vzdělávací cíle

K čemu je to dobré?

- Původní česká studie, která by ověřovala účinky dialogicky pojatého vyučování, neexistuje.
- Zahraniční výzkumy: dialogické přístupy vedou ke zvýšení věcného porozumění vyučované látce, rozvoji argumentačních schopností, zvyšuje se jejich kreativita a obecně schopnost učit se.

Výukový dialog

Otázka
učitele

Replika
žáka

Zpětná
vazba
od učitele

Zpětná vazba

- Reakce učitele na žákovskou repliku nebo výkon.
- Obsahuje hodnocení.
- Nese informaci určenou žákovi o tom, jak probíhá proces jeho učení.
- Je pevně zabudovaná do struktury výukové komunikace.

Typy zpětné vazby

- Pozitivní
- Negativní

- Verifikační
- Rozpracovaná

- Zaměřená na výsledek
- Zaměřená na proces

Zpětná vazba verifikační

Radek 1, OV, 9. třída, téma hypotéka.

U: Jaká je lepší pozice, pro žadatele o hypotéku? Určitou, nebo neurčitou?

Ž: Neurčitou.

U: No, neurčitou, samozřejmě.

Zpětná vazba verifikační s doplněním

Radek 1, OV, 9. třída, téma hypotéka.

U: Co je větší, jistina nebo úrok? V prvním období splácení?

ŽŽ: Jistina

ŽŽ: úrok.

U: Kam jde větší část splátky? ... Jde na ...

Ž: Úrok.

U: Na úrok, správně. A menší jde na jistinu. Správně. To znamená, v průběhu těch prvních let splátkových jde víc na úrok. Jistina je část hodnoty toho domu a úrok je větší. Je to děcka kvůli tomu, kdyby náhodou ten věřitel nesplácel, aby ta banka měla co nejvyšší zisk. To znamená jistina by byla 3000 a úrok by byl... Kolik by byl?

ŽŽ: Pět.

U: Pět tisíc.

Zpětná vazba rozvinutá

Hana 1, ČJ, 7. třída

U: Takže můžu někoho poprosit, aby nás seznámil se životem této spisovatelky? Terezko, zkus. (*vyvolává hlásící se žákyni*)

Ž Terezka: Narodila se roku 1953 v Olomouci, dětství kromě prvních tří let prožila v Praze, v roce 1983 emigrovala s rodinou do Rakouska. Psala divadelní hry a knihy, především pro děti a mládež. V roce 1995 se vrátila zpátky do Česka, dnes pracuje jako spisovatelka a scénáristka. Po maturitě na gymnáziu Jana Nerudy nemohla dále z politických důvodů studovat.

U: Výborně. Já myslím, že to bylo úplně úžasné. Jenom jde o to, když teď mluvíš o současnosti, tak to gymnázium ona určitě studovala před lety. Takže je potřeba ty informace pěkně seřadit chronologicky, jak jdou za sebou.

Zpětná vazba zaměřená na výsledek

Václav 1, OV, 9. třída, opakování na začátku hodiny.

U: Vzpomenete si, kdo před tímto dnem jednal v Berlíně, ohledně obsazení Československa? Kdo se účastnil jednání v Berlíně 15. a 16. března roku 39?

ŽŽ: Hácha.

U: Emil Hácha, což byl náš kdo? Davide (*ukáže na žáka*)

Ž David: Prezident.

U: A jednal s kým, ze strany Německa?

Ž: S Hitlerem.

U: S Hitlerem. S kým ještě, kdo tam byl?

Ž: Göring.

U: Göring byl kdo?

ŽŽ: (*nesrozumitelné*)

Ž: Šéf Luftwaffe.

Zpětná vazba zaměřená na proces

U: Báro. Tak, jakou jste zvolili taktiku.

Ž Bára: No, že, prostě jsme to pracovali, my jsme si to vytáhli z té obálky a každej si to rozebral. A pak.

U: Tak, komu to šlo, komu to nešlo?

Ž Bára: Všem. Smích.

U: Co, všem to nešlo?

ŽŽ: *Smích.*

Ž Aneta: No, něco jsme třeba nepochopili, nebo jako takhle.

U: Že jste některý z těch úkolů, vy jste tam třeba bojovali s tou větou jednočlennou. Pořád jste mně ji nosili nazpátek, tím pádem jste pak nestihli to poslední. Tím, že my si některý z těch úkolů, tam jak jste spojovali věty dvojčlenné - jednočlenné, které měli absolutně všichni dobře. Na to jste přišli, byl to jeden z prvních, který jste splnili.

Zpětná vazba a dialogické vyučování

Z hlediska dialogického vyučování jsou za obzvláště hodnotné považovány následující typy:

- Rozvinutá zpětná vazba
- Zpětná vazba zaměřená na proces

Výhody rozvinuté zpětné vazby

- Činí dialog mezi učitelem a žákem koherentnějším.
- Stimuluje žáka.
- Funguje jako lešení. Dává žákovi nová vodítka, umožňuje mu pracovat s vlastní chybou a učit se z ní.

Výhody zpětné vazby zaměřené na proces

- Zviditelňuje myšlenkové pochody žáků.
- Žáci ve třídě mohou vzájemně sledovat svůj postup a inspirovat se.
- Umožňuje přemýšlet o myšlení.
- Umožňuje učit se učit.

3. Individualizovaná výuka

- Daltonský plán
- Smlouva s učitelem
- Škola jako laboratoř
- „Daltonské hodiny“
- „Daltonský metr“
- Tři principy: zodpovědnost, samostatnost, spolupráce

4. Projektová výuka

Projektová výuka není

- Referát
- Seminární práce
- Vypracujte heslo Karel Čapek
- Domácí úloha
- Jednoduchý úkol
- Křížovka

4. Projektová výuka

Čtyři základní kroky projektové výuky

1. Zpracování záměru projektu

2. Sepsat plán projektu

3. Provedení projektu

4. Vyhodnocení projektu

PŘÍKLAD

5. Kooperativní a skupinové učení

Vhodné typy úloh

- Problémové úlohy
- Divergentní otázky
- Analýza, srovnání, syntéza, zkoušení, rozhodování, hodnocení, tvořivá práce
- Od strukturovaných zadání k méně strukturovaným

5. Kooperativní a skupinové učení

Kooperativní výuka je efektivní, když

- odměna za práci navíc
- každý žák má svoji zodpovědnost
- interakce tváří v tvář
- pozitivní vzájemná závislost
- úkoly mají více než jedno řešení
- reflexe skupinové činnosti

5. Příklady kooperativního učení

- Student Team: Achievement Divisions, STAD (Slavin 1994)
- Cooperative Integrated Reading and Composition (CIRC) (Stevens, Slavin, 1995)
- Jigsaw (Aronson, Blaney, Stephen, Silces, & Snapp 1978)
- Group Investigation (Sharan, Sharan 1992)
- Learning Together (Johnson, Johnson 1999)

Metody výuky

Cesta k cíli

Komplexní klasifikace výukových metod podle J. Maňáka

A. Metody z hlediska pramene poznání a typu poznatků - aspekt didaktický

I. Metody slovní

1. monologické metody (popis, vysvětlování, vyprávění, přednáška apod.)

2. dialogické metody (rozhovor, diskuse, dramatizace)

3. metody práce s učebnicí, knihou

II. Metody názorně demonstrační

1. pozorování předmětů, jevů, procesů a objektů

2. předvádění (předmětů, modelů, pokusů, činností)

3. demonstrace obrazů statických (grafy, diagramy, schémata apod.)

4. projekce statická a dynamická (videosekvence, audiozáznamy, animace apod.)

III. Metody praktické

1. nácvik pohybových a pracovních dovedností

2. žákovské laborování

3. pracovní činnosti

4. grafické a výtvarné činnosti

Komplexní klasifikace výukových metod podle J. Maňáka

- B. Metody z hlediska aktivity a samostatnosti žáků -
aspekt psychologický
 - I. Metody sdělovací
 - II. Metody samostatné práce žáků
 - III. Metody badatelské a výzkumné
- C. Struktura metod z hlediska myšlenkových operací -
aspekt logický
 - I. Postup srovnávací
 - II. Postup induktivní
 - III. Postup deduktivní
 - IV. Postup analogicko - syntetický
- D. Varianty metod z hlediska fází výuky
 - I. Metody motivační
 - II. Metody expoziční
 - III. Metody fixační
 - IV. Metody diagnostické
 - V. Metody aplikační
- E. Varianty metod z hlediska výukových forem a
prostředků - aspekt organizační
 - I. Kombinace metod s vyučovacími formami
 - II. Kombinace metod s vyučovacími pomůckami

Metoda I.N.S.E.R.T.

(Interaktivní poznámkový systém pro efektivní čtení a psaní)

- Známa myšlenka: odškrtneme (fajfka)
- Nový poznatek: znaménko „+“
- Myšlenka, se kterou nesouhlasím: znaménko „-“
- Pojem, o kterém se chci dozvědět více: znaménko „?“

Práce s obrazovým materiálem

- Návodné body dopředu
- Opakované sledování
- Krátké ukázky
- Ne celé filmy
- Pozor na spolehlivost techniky

Práce s ICT

- E-learning (ELF)
- Digitální propast?
- Zábava x Deprivace
- Motivační faktor
- Časová náročnost

Zápis do sešitu

- Studenti jsou zticha
- Učitel má kontrolu
- Studenti mají jistotu
- Utřídění myšlenek, opakování
- Časově náročné

Soutěžní debata

- Výměna názorů na předem dané téma
- Přesná pravidla
- Upoutání pozornosti žáků
- Pasivita žáka
- Neochota se na debatu připravit
- Jak ji hodnotit?

Dramatická výchova

- Učení s využitím postupů divadla a dramatu
- Hraní rolí
- Incenace scének
- Fáze reflexe

Valenta, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008.

Shrnutí

1. Metody navázané na cíl
2. Explicitní zadání
3. Rozpracovaná zpětná vazba
4. Učit se o učení
5. Shrnutí a zápis

Literatura k metodám

Kasíková, Hana. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 1997.

Valenta, Josef (eds.). *Pohledy. Projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: Ipos Artama, 1993.

Petty, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2004.

Valenta, Josef. *Učíme (se) komunikovat. Metodika komunikace v rámci osobnostní a sociální výchovy*. Aisis: Kladno, 2005.

Maňák, J., Švec, V. *Výukové metody*. Paido: Brno, 2003.